

гічна, 12, м. Київ, 03143, Україна; e-mail: agroecologynaan@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1108-7733>)

Соломаха Ігор Володимирович — кандидат біологічних наук, Інститут агроєкології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, 03143, Україна; e-mail: i_solo@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8853-2973>).

Тимочко Ігор Ярославович — кандидат сільськогосподарських наук, докторант, Інститут агроєкології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, 03143, Україна; e-mail: i.tymochko@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9893-3869>).

УДК 330.8:338.2

DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.3.2020.212604>

ЗМІНА ПАРАДИГМИ ДЕРЖАВНИХ РЕГУЛЯТОРНИХ ФУНКЦІЙ ЩОДО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В РУСЛІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ С. ПОДОЛИНСЬКОГО

О.М. Могильний,

доктор економічних наук, професор

Український науково-дослідний інститут продуктивності
агропромислового комплексу (м. Київ, Україна)

e-mail: o.mogilnyi@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9802-1701>

Висвітлено наукову спадщину фундатора української наукової школи фізіократів С. Подолинського, умови його життя і творчості, оточення видатними особистостями та як це позначилося на формуванні світоглядних засад та активної громадянської позиції вченого щодо несприйняття колоніального стану України, розшарування суспільства на багатих і бідних, соціальної несправедливості.

Розкрито зміст концепт-моделі про сталість сонячної енергії Всесвіту та закономірності в частині нерівномірного розподілу її на земній поверхні внаслідок неоднакових результатів людської праці, що зумовлює деструктивні трансформації екологічних систем і несприятливі кліматичні зміни. Це згубно впливає на життєве середовище, особливо бідних країн, депресивних регіонів і соціально-вразливих верств населення. С. Подолинський на конкретному аналізі статистичних даних Франції, Швеції й Іспанії валового виробництва зернових та інших культур довів, що глобальні проблеми людства не є фатальними, оскільки можливе абсолютне збільшення енергії та її рівномірний розподіл на планеті. З цією метою пропонується подальше нарощування інтегральної продуктивності задіяних людських і природних ресурсів, використання аграрних технологій дружніх до соціо-еколого-кліматичних вимог на основі новітніх досягнень науки й техніки.

Обґрунтовано актуальність відкриття С. Подолинського, зокрема, об'єктивну потребу в радикальній зміні парадигми організаційно-економічного механізму регулювання аграрного виробництва для переходу від переважно хижацької експлуатації природних ресурсів до збалансованого розвитку з використанням конкурентного потенціалу компаній всіх типів власності, розмірів активів і організаційно-правових форм господарювання.

Ключові слова: школа фізіократів, глобальні виклики, рента економіка, збалансований розвиток, сільське господарство, еколого-кліматичні стандарти, організаційно-економічний механізм.

ВСТУП

31 липня ц.р. виповнилося 170 років від дня народження Сергія Подолинського (1850–1891рр.), вченого, громадського та політичного діяча, економіста й соціолога. Верховна Рада України постановою від 3 грудня 2019 р. № 325–ІХ занесла його ім'я до видатних особистостей, пам'ять про яких вшановують у 2020 р.

Концепт-модель С. Подолинського про те, що енергія Всесвіту є сталою величиною, але розподіляється в різних його частинах нерівномірно, внаслідок різної здатності людської праці перетворювати і примножувати сонячну енергію на земній поверхні, потребує нового прочитання в сучасних умовах. Принаймні незаперечним є вплив людської діяльності на

планету, цей процес є глобальним, а руйнування екології і природного середовища також розподіляється нерівномірно в локальному розрізі. Особливо вразливі до зміни клімату й адаптації до пом'якшення його наслідків бідні країни, депресивні регіони і соціально вразливі верстви населення. Наукові прогнози з цього питання не втішні, а всі теперішні глобальні проблеми це лише квіточки, оскільки мають тенденцію до наростання як снігова куля, яку ще не пізно зупинити [1].

Про актуальність наукової спадщини С. Подолинського для нинішніх і майбутніх поколінь свідчать енергетична, продовольча, кліматична та інші глобальні кризи, що в оглядовій перспективі мають тенденцію до загострення. Від технологій ведення сільського господарства залежить комплексне вирішення багатьох питань. Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» визначено п'ять із 17 базових показників, які мають реалізовуватися в аграрній сфері. Серед них: а) подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння збалансованому розвитку сільського господарства; б) забезпечення доступності та ефективного управління водними ресурсами й санітарією; в) сприяння переходу до раціональних моделей споживання й виробництва; г) вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками; д) захист та відновлення екосистем суші, сприяння їх раціональному використанню, боротьба з опустелюванням, припинення процесу деградації земель, їх рекультивация та недопущення втрати біорізноманіття [2].

Логічною відповіддю на глобальні загрози стала Європейська Зелена Угода (*European Green Deal*), представлена в Європарламенті 11 грудня 2019 р. Вона є стратегічним вектором розвитку Євросоюзу «на ефективну, стійку та конкурентоспроможну економіку, визначає засоби перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 р., стимулюючи розвиток економіки, сприяючи покращенню здоров'я та якості життя людей, а також трансформуючи кліматичні та екологічні виклики на можливості у всіх сферах і політиках ЄС, гарантуючи справедливий та інклюзивний характер зеленого переходу» [3].

На підтвердження намірів щодо реалізації політики екологічного протекціонізму в ЄС обговорюється можливість введення окремого «екологічного податку» на імпорт агропродовольства із країн, де еколого-кліматичні стандарти виробництва нижчі, ніж у континентальному об'єднанні [4, с. 84].

Україна в рамках Угоди про асоціацію з ЄС взяла на себе низку зобов'язань щодо екологізації сільського господарства і зменшення його впливу на зміну клімату, тож Кабінет Міністрів України постановою від 24 січня 2020 р. № 33 «Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань координації подолання наслідків зміни клімату в рамках ініціативи Європейської Комісії «Європейська зелена угода» затвердив склад і відповідне Положення. На першому етапі основним завданням робочої групи є розроблення пропозицій щодо синхронізації участі України і ЄС в цій Угоді [5].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Учені дедалі частіше звертаються до наукових розвідок С. Подолинського, особливо його енергетичної концепції не лише з академічною цікавістю, а також для трансформації ключових положень у практичну площину з метою опрацювання концепції нової філософії й практичної політики, спрямованої на формування інструментарію організаційно-економічного механізму (ОЕМ) державного регулювання сільськогосподарського виробництва. Творчість С. Подолинського в контексті нинішніх глобальних проблем і локальних загроз відображено в працях вітчизняних і зарубіжних вчених: Злупка С. [6], Корнійчук Л.Я. [7], Лебедева В.К., Ковальчук Д.К. [8], Лупенка Ю.О. [9], Маліка М.Й. [10], Марцінішина Ю.Д. [11], Мочерного С.В., Довбенка М.В. [12], Руденка М.Д. [13], Подолинського Алекса [14], Шевчука В.О. [15], Хвесика М.А. [16], Ходаківської О.В. [17], Чеснокова В.С. [18] та ін.

Мета статті — висвітлити науково-методологічний і практичний потенціал наукової спадщини С. Подолинського в руслі адекватної відповіді глобальним і секторальним викликам у контексті дотримання принципів збалансованого розвитку аграрної сфери. До того ж вважаємо важливим підтримувати дискурс щодо творчості засновника української наукової школи фізичної економіки.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Теоретичною основою дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи, праці вітчизняних і зарубіжних вчених. Абстрактно-логічний інструментарій дав змогу обґрунтувати необхідність докорінного оновлення парадигми організаційно-економічного механізму державної регуляторної політики щодо аграрного виробництва та сформулювати практичні висновки. Монографічний підхід застосовано для комплексного огляду наукової спадщини С. Подолинського, висвітлення багатогранно-

ті таланту й інтересів вченого та його світоглядних цінностей. Використано законодавчі й нормативно-правові акти України, програмні документи Євросоюзу, матеріали енциклопедій та Інтернет-ресурси.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Свого часу проривні ідеї, що виникали у середовищі не економістів, але були дотичними до економічної сфери, політекономіями сприймалися, як правило, критично. Приналежність до певного цеху в період творчості С. Подолинського мало неабияке значення. Зрештою це зашкодило процесу «перезапилення» фізіократичними ідеями економічної науки. Загалом в історії науки простежується тенденція наукового пошуку у своєрідній матриці здобуття нових знань — «все глибше, але про все менше». Хоча на словах мало хто наважився б тоді й тепер заперечити креативність міждисциплінарних досліджень, на стику різних фундаментальних наук про природу, людину і суспільство.

Творча спадщина та світоглядні засади С. Подолинського. На думку вченого, завдяки праці сили природи, слід використовувати для розподілу енергії з метою найповнішого задоволення людських потреб. Дослідник був одним із перших, хто намагався узгодити фундаментальні закони природи, зокрема, термодинаміки з працею, продуктивністю ресурсів, капіталом та іншими категоріями політичної економії. Праці вченого є значним внеском у розвиток світової екологічної та економічної науки. Х.-М. Алієр і К. Шлюмпан в роботі «Екологічна економіка» визнають його як «піонера екологічної економіки». Вагоме значення для світової економічної науки підтвердили Ф. Содді (1920) і Н. Георгеску-Роуген (1970), акцентуючи на вагомості законів термодинаміки для розвитку економіки [17, с. 38]. Його відкриття було використано у дослідженнях про ноосферу й біосферу, про планетну роль людини, про еколого-соціо-економічну збалансованість земної цивілізації.

Свого часу, ознайомившись із його працями, М. Грушевський писав: «Він заслужив собі одно з найбільш почесних місць в історії нашого духовного життя». Французький учений Дебірре називав Сергія Подолинського автором однієї з «найновіших теорій термодинаміки» [19].

Українська Радянська Енциклопедія подає його як «українського революційного демократа, одного з перших популяризаторів економічного вчення Маркса на Україні». Енциклопедія історії України [20] представляє як науковця із широкими поглядами, громадського

діяча, предтечу екологічного мислення і збалансованого (сталого, стійкого, зрівноваженого) розвитку.

Всього за коротке життя автора, обірване важкою недугою на 41 р., написано і видано європейськими мовами 66 праць із доволі широкого спектра наукових інтересів — від людської праці, до проблем багатства й бідності, медицини, космогенної енергетичної теорії та інших. Це свідчить про багатогранність таланту С. Подолинського, розкриває його світогляд і активну громадянську позицію. Українською мовою за життя молодого вченого видаються відомі праці для народу: «Про хліборобство», «Парова машина», «Про багатство та бідність», «Про Правду», «Правдиве слово хлібороба до своїх земляків», які мали гострий суспільно-політичний характер. За розповсюдження цих брошур було заарештовано І. Франка і його товаришів. Вони були заборонені цензурою в Росії та Австрії [20, с. 3].

Однак, на превеликий жаль, більшість його наукових праць все ще не відомі українському читачеві, бо друкувалися у періодичних виданнях різних європейських країн, а тому нині їх практично не можливо знайти в наших бібліотеках. Хоча деякі розміщено на електронних ресурсах. Одна з таких публікацій С. Подолинського «Ремесла і фабрики на Україні» (1880) [22] вперше побачила світ у Женеві. Дослідники його творчості назвали цю працю «першим українським підручником з політичної економії». В ній автор доводить, що економічні процеси в Україні відбувалися відповідно до етапів розвитку, що мали місце в Європі. Більше того, економічна історія України розглядається в контексті загальної історії людства. Ця праця також була заборонена царською цензурою «для обігу в Росії» [21, с. 3].

Знайомство і листування з видатними особистостями (К. Маркс, Ф. Енгельс, П.Л. Лавров, М.П. Драгоманов, В.Н. Смірнов, П.О. Зелений, М.О. Бучинський, І.П. Пулюй та ін.) розкриває неординарну особистість вченого, еволюцію його світогляду в руслі ідей фізіократів, народництва й соціалізму. Історичні документальні свідчення представляють С. Подолинського як громадсько-політичного діяча, патріота, що визнає неприйнятним колоніальний лад в Україні [23, див. с. 101–317]. Незважаючи на це, Сергія Андрійовича обирали членом Російського географічного товариства та Французького товариства розвитку науки.

С. Подолинський у публікації «Людська праця і її роль у розподілі енергії» (1880) з позиції теорії фізіократів і власного досвіду, поставив за мету дати своє бачення феномену утворення додаткової вартості. Аналізуючи

різних вчених стосовно економічної категорії «праця», ним вперше зазначається, що її неодмінним результатом має бути «збільшення перетвореної енергії або збереження від розсіяння такої енергії, яка при своєму використанні матиме наслідком збільшення її запасу» [24, с. 53].

При цьому дослідник наголошує, що не будь-яка праця накопичує енергію у створених продуктах. Лише «правильне» землеробство є прикладом суспільно корисної праці, «роботи, що збільшує збереження сонячної енергії на земній поверхні» [24, с. 61]. Тобто ідеться про можливі деструктивні дії, які призводять до «розкрадання енергії людства» через нераціональне використання природних ресурсів.

На прикладі статистичних даних валового виробництва зернових та інших культур Франції, Швеції та Іспанії С. Подолинський доводить випереджаюче зростання продуктивності праці, порівняно з темпами приросту населення в цих країнах. Своїми дослідженнями він полемізує з прихильниками теорії Т. Мальтуса (1766–1834), адже згідно з її постулатами наслідком неконтрольованого росту населення Землі неодмінно буде зниження добробуту людей і голод, а єдиний вихід із так званої «пастки Мальтуса» вбачається лише в епідеміях і війнах [24, с. 129].

Аргументуючи свою позицію вчений на конкретних матеріалах переконує, що головною метою людства має бути абсолютне збільшення енергії, «оскільки при постійній його величині перетворення нижчої енергії на вищу скоро досягає межі, далі якого воно не може йти без зайвих втрат на розсіяння енергії» [24, с. 141]. Іншими словами, зростання чисельності людства буде супроводжуватися прогресом і відповідним збільшенням обсягів виробництва сільськогосподарської сировини і продовольства. Як зазначає Л. Корнійчук, дослідниця творчої спадщини С. Подолинського, Ф. Енгельс високо оцінив зазначену працю, вказавши, що його відкриття стосовно науково-природничого значення людської праці, «яка може довше утримати на поверхні Землі і довше примусити діяти сонячну енергію, ніж це було б без неї». Водночас, зазначив соратник К. Маркса, «всі економічні наслідки, які він звідти виводить, — помилкові... сплутав фізичне з економічним..., адже неможливо виразити економічні відношення у фізичних мірах» [7, с. 782].

З позиції сьогодення без перебільшення можна стверджувати, що це був своєрідний академічний вирок відкриттю С. Подолинського, оскільки політична економія втратила шанс для принципово іншого розвитку, аблактуювши до свого вчення відкриття фізичної економії.

Це мало вкрай негативні наслідки в цілому для фундаментальної науки як інституції для одержання нових знань про природу, людину і суспільство, а в історичному вимірі можливо і для долі України. Такі наслідки у формі псевдонаукових стереотипів мають певну тяглість, оскільки й нині проявляються «у беззмистовних дослідженнях, публікаціях та рекомендаціях концептуально відірваних від фізичної економії; на практиці — в економічній політиці, ініціатори та провідники якої вдають, ніби здолали кризу, насправді поглиблюючи її» [25, с. 700]. Для радикальної зміни парадигми мислення настав час українській агроекономічній науці також привести свій понятійно-категоріальний апарат з урахуванням надбань фізичної економії.

На думку В. Шевчука [15, с. 6], відкриття українського вченого визнано помилковим через відсутність «облікової методології та інструментарію підрахунку енергетичних процесів». Насправді С. Подолинський поглибив напрацювання своїх попередників — фізіократів, які пов'язували додатковий продукт лише із землею, вважаючи сільське господарство єдиною продуктивною силою, при цьому недооцінивши потенціал всіх природних ресурсів і процесів, завдяки яким можливе постійне збільшення органічної речовини на земній поверхні.

Можна припустити, що несприйняття Ф. Енгельсом розвідок у сфері фізичної економії пов'язано з пануванням на той час трудової теорії вартості та похідної від неї експлуаторське походження додаткової (неоплачуваної) праці, які були розвинуті фундаторами економічної теорії В. Петті (1623–1687), А. Смітом (1723–1790), Д. Рікардо (1772–1823), К. Марксом (1818–1883) та іншими економістами. Несправедливе присвоєння додаткової вартості для збагачення окремих осіб і експлуатація найманих працівників визнавалися наріжним каменем основної суперечності капіталістичного ладу: між суспільним характером виробництва і приватнокапіталістичним присвоєнням новоствореної вартості. Звідси й висновок: такий суспільно-політичний лад приречений на знищення революційними діями, а на його заміну має прийти соціалізм. У Маніфесті Комуністичної партії (1848), зокрема, вказується «...гнобитель і гноблений перебували в постійному антагонізмі один до одного, вели безупинну, то приховану, то явну боротьбу, боротьбу, яка кожний раз кінчалася революційною перебудовою всього суспільства або спільною загибеллю класів, що боролися» [26].

Важливо зазначити, що С. Подолинський очевидно мав намір продовжити дослідження

на цю тему, оскільки вважав «Людську працю і її роль у розподілі енергії» «...не більш, ніж введення до детальнішого і фактичного розгляду порушених питань. Тому було б несправедливо вимагати від нас вже тепер остаточних висновків» [24, с. 139].

Зміна парадигми організаційно-економічного механізму державної регуляторної політики щодо сільського господарства. За оцінками експертів, нинішня економічна ситуація в Україні майже така сама як на Заході наприкінці XIX на початку XX ст., коли лише утворювалися монополістичні об'єднання, а держави на протигагу їм змушені були вводити елементи антитрестівського організаційно-економічного регулювання для стримування корпоративної егоїстичної поведінки. По суті це був сигнал про завершення етапу так званого вільного ринку як блага лише для власників капіталів і закладено основи керованого розвитку ринку як суспільного блага, або в сучасному розумінні — змішаної економічної системи. Періодична активізація державного втручання в ринок спостерігається при настанні економічних криз, інфляцій та безробіття, тобто коли проблемою для суспільства ставав стихійний (некерований) «безлад». Метою державного організаційно-економічного механізму був і залишається захист конкуренції, вжиття антициклічних заходів та регулювання соціально-трудових відносин, особливо щодо ринку праці й зайнятості населення. На превеликий жаль, класичні провали ринку доповнилися загрозами пандемій і відповідними державними інструментами боротьби з ними.

Перечитуючи С. Подолинського, усвідомлюємо геніальність вченого, адже основні економічні закономірності на мікро-, і макро-рівні відкривалися в період, коли використання природних ресурсів ще не перевищувало самовідновного потенціалу екологічних систем, а споживання продовольства не завдавало шкоди здоров'ю людини [17, с. 303].

Через плутократичну антимонопольну політику і слабкість державних інститутів в Україні за останні майже три десятиліття запанував рентний капіталізм [27, с. 10–11]. На відміну від ліберально-демократичного капіталізму його пріоритетом є пошуки монопольної ренти, що привласнюється окремими особами при сприянні владних структур шляхом нещадної експлуатації людських, земельних, водних, лісових ресурсів та корисних копалин.

Використавши природні обмежені й вичерпувані ресурси олігархи втратять інтерес до України і виведуть свої капітали назад в офшорні юрисдикції та прибутковіші види діяльності інших держав. Для нас має стати

досконало вивченим уроком і попередженням, що свого часу бідні країни також були нетто-експортерами сільськогосподарської сировини і продовольства, а нині більшість із них страждають «голодні бунти». Під цим кутом зору маємо констатувати, що в Україні за роки політичних і соціально-економічних трансформацій не відбулося «вбивчих застосунків» для подолання «сировинного прокляття», зламу негативних тенденцій валового підходу до зростання виробництва, що були закладені в період колоніального періоду країни в умовах єдиного народногосподарського комплексу СРСР.

Нині так само як в минулому КІПС монопартійна спрямовуюча і керуюча сила домінує у виборі напрямів аграрної політики і механізмів її реалізації, монополісти нав'язують свої інтереси і не лише в економіці. Як наслідок, продовжується сировинна експлуатація галузі, руйнується просторова база для сільського господарства, знижується капіталізація малого і середнього аграрного бізнесу, занепадає соціальна сфера відповідальна за формування людського капіталу й чергову хвилю трудової еміграції соціально активних громадян працездатного віку. Ринок праці сільської місцевості після реорганізації колгоспно-радгоспної системи десятиліття поспіль має всі ознаки монополістичної моделі, тобто викривлений на користь роботодавців, що призводить до жорстокої експлуатації найманих працівників.

Отже, порівняно з часом, коли творив наш земляк С. Подолинський, ситуація змінилася докорінно. Антропогенне і похідне від нього техногенне навантаження на довкілля значно перевищує всі допустимі межі. Загострюється глобальний дефіцит сільськогосподарських угідь, водних і лісових ресурсів, природних ландшафтів, біорізноманіття, безпечного середовища для проживання людей і тварин. За результатами дослідження аналітичного центру Global Footprint Network, людство 29 липня 2019 р., витратило весь обсяг природних ресурсів — води, ґрунту і повітря і з цього дня воно починає жити «в борг». З кожним роком Всесвітній день екологічного боргу настає дедалі раніше: у 2000 р. цей рубіж був пройдений на початку жовтня, в 2013 р. — 20 серпня, в 2018 р. — 1 серпня [28]. На думку екологів, за таких темпів споживання ресурсів ми стоїмо на порозі визнання екоциду як злочину проти людства.

У державній регуляторній політиці України, особливо щодо експортоорієнтованих сільськогосподарських товарів має бути зважений підхід, без надмірної ейфорії від того, що країна завойовує лідируючі позиції на глобальних агропродовольчих ринках і претендує на «сві-

тову житницю». Амбітні плани молодшої генерації топ-менеджерів державного рівня мають бути скориговані з урахуванням стану природних ресурсів та їх відновлення. Ґрунтовно цю тезу нами розкрито в спільній публікації з Ходаківською О.В. [29]. Тут доречно нагадати відомий месидж: «мислити потрібно глобально, а діяти локально», щоб не пройтися плугом по долях майбутніх поколінь.

Формат цієї статті не дає можливості здійснити аналіз порядків державного регулювання аграрного виробництва. Проте навіть поверхове оцінювання за еколого-кліматичними критеріями умов нинішньої фінансової підтримки товаровиробників породжує сумніви щодо їх відповідності вже у згаданому стратегічному документі «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» в частині збалансованого розвитку аграрного сектору національної економіки. Частковим підтвердженням цьому є постанова Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 77 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників» (зі змінами, внесеними, зокрема, у 2020 р.) [30]. Основна мета використання бюджетних коштів ніби перенесена з такого ж документу планової економіки, а саме: «збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення продуктивності в сільському господарстві, сприяння розвитку аграрного ринку та забезпечення продовольчої безпеки».

Як ми вже переконалися, на прикладі агресивної земельної експансії агрохолдингових компаній, їх полювання за рентою, шляхом безпрецедентного лобіювання корпоративних інтересів в органах державної влади всіх рівнів, а інколи й брутальний шантаж несуть значний деструктивний вплив на мислення і поведінку всього суспільства. На наше переконання, слабка держава із муляжами антикорупційних органів не здатна подолати таке явище. Це реально здійснити значно більшим впливом дієвих деолігархічних заходів, підтримуваних національно-патріотичними силами. Очевидно, що відповідні соціо-еколого-кліматичні зміни можуть відбутися лише тоді, коли в суспільстві буде критична маса людей, готових боротися за ці зміни цивілізованими методами. Тобто має бути зріле громадянське суспільство й політичні лідери, здатні усвідомити свою унікальну місію перед майбутніми поколіннями і втілити такі зміни в повсякденне життя.

До чого тут життя і наукова діяльність С. Подолинського? Через тексти його творів передається не лише зміст, як пожива для роздумів, а також головне — біль за долю України,

животворна енергетика, відповідний настрій і емоції. Не менш важливою стрижневою ідеєю його праць, є активна громадянська позиція, демонстрація небайдужості до пригнобленого стану народу України, загострене «почуття прихильності» й «солідарності», необхідність дотримання принципу соціальної справедливості й згуртованості на всіх рівнях життєдіяльності соціуму. Загальноновизнано, що саме ці чесноти лежать в основі людського прогресу. Як зазначав пізніше А. Тойнбі (1889–1975), один з розробників цивілізаційної теорії: «Людство очевидно має вибрати одне з двох: або вчинити самогубство, або навчитися жити як одна сім'я». Цей феномен нині широко відомий у світі як концепт збалансованого розвитку.

Карантинний період був і на превеликий жаль залишається іспитом на міцність домогосподарств, державних інститутів, всіх секторів економіки, тож перефразуючи відомий вислів, можна зазначити, що суспільство очікує від теперішньої влади «зробити нарешті все правильно, адже решта можливостей уже вичерпані». Постає виклик настільки складний, що не можна поклатися на політиків і керуватися лише настроями електорату. Своє вагоме слово має сказати фундаментальна, агроекономічна й екологічна науки, експертне середовище, аграрії, громадяни України.

ВИСНОВКИ

1. С. Подолинський полемізує з представниками марксистської ідеології, прихильниками мальтузіанського концепту народонаселення, послідовниками дарвіністської теорії еволюції, як би випередив свій час і заклав основи української наукової школи фізичної економії. Звичайно, не всі новаторські ідеї витримали випробування часом із позиції сучасної наукової картини світу. Але, загалом заслуга вченого полягає в тому, що своїм геніальним сприйняттям цілісності природи, людини і суспільства, як єдиної живої речовини він дав поштовх для формування планетарного соціо-еколого-кліматичного мислення, усвідомлення глобальними стейкхолдерами затребуваності організаційної взаємодії й координації політики з метою уникнення гіршого сценарію для цивілізації.

2. У керівників державних органів, причетних до регулювання аграрного сектору, має бути розуміння, що технологічно розвинені країни, декларуючи відданість засадам ринкової економіки, на практиці визнають теорію фізіократів, сповідуючи в регуляторній політиці економічний націоналізм, протекціонізм і навіть ізоляціонізм. Такі держави дотують сільське господарство не тому, що багаті, а якраз на-

впаки — багаті саме завдяки тому, що надають йому різноманітну, в т.ч. суттєву фінансову підтримку. Тобто повертають галузі те, що їй належить за законами Природи, оскільки вона виконує функцію макроекономічної стабільності й каталізатора багатьох секторів економіки, чим фактично збільшує свою частку у ВВП, яка поки що офіційною статистикою не обраховується. Тобто через півтора століття ми натикаємося на когнітивну дилему Ф. Енгельса щодо різної природи економічного й фізичного, про «неможливість виразити економічні відносини у фізичних мірах». Сучасна агроекономічна наука також поки що не має методології обчислення обсягів фактичної «каталізації» всіх секторів національної економіки.

3. Сільське господарство України має істотний як позитивний, так і негативний вплив на глобальну агропродовольчу систему, агропродовольчі ринки, стан природних ресурсів, довкілля, екологію, клімат тощо. Тож національне регулювання аграрного виробництва має відповідати вимогам законів Природи, ураховувати глобальні процеси, реагувати на потреби споживачів щодо безпечності і якості продовольства й сировини. Інструментарій організаційно-економічного механізму такого регулювання вкрай бажано «заточити» на по-

дальше нарощування інтегральної продуктивності природних ресурсів, але винятково на інноваційній основі з імперативною вимогою дотримання принципів збалансованого розвитку всіма малими, середніми і великими компаніями усіх типів власності і форм господарювання.

4. Обов'язковою вимогою державних цілових програм фінансової підтримки товаровиробників має бути дотримання стандартів екологічної доброчесності із запровадженням жорсткого моніторингу аграрних практик, особливо одержувачів бюджетної підтримки. У разі виявлення порушень, такі господарства мають нести адекватну фінансову й моральну відповідальність перед суспільством, на довго позбавлятися державної підтримки, а одержані кошти повертатися головному розпоряднику. На часі започаткування комплексних заохочувальних стратегій, спрямованих на відновлення екологічної рівноваги сільських територій, виведення із експлуатації еродованих і малопродуктивних земель, відновлення полезахисних лісосмуг, малих річок, озер, ставків, рекреаційних зон, розширення площ під органічними культурами, скорочення обсягів внесення мінеральних добрив, пестицидів, антибіотиків, викидів CO₂ та інших еколого-кліматично безпечних методів ведення сільського господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ради справедливого перехода Европы. URL: <http://sg-sofia.com.ua/novij-zelenij-kurs-dlya-evropi>.
2. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року від 30 вересня 2019 року № 722. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
3. Європейська Зелена Угода (European Green Deal). URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua>.
4. Попова О.Л. Новації Спільної аграрної політики ЄС у програмному періоді 2021–2027 рр. *Економіка України*. 2020. № 6. С. 83–95.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 33 «Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань координації подолання наслідків зміни клімату в рамках ініціативи Європейської Комісії «Європейська зелена угода». База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
6. Злупко С. Подолинський Сергій. Людська праця і єдність сили. Сергій Подолинський — вчений, мислитель, революціонер. Львів: Каменярь, 1990. 192 с.
7. Корнійчук Л.Я. Подолинський Сергій Андрійович. Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т. 2 / редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: ВЦ «Академія», 2001. 848 с.
8. Лебедева В.К., Ковальчук Д.К. Критерії сталого розвитку в контексті концепції С. Подолинського. *Фізична економія: методологія дослідження та глобальна місія України*: зб. мат. міжнар. наук. конф., 8–10 квіт. 2009 р., Київ: КНЕУ, 2009. С. 508–511.
9. Лупенко Ю.О. Фізична економія та сучасність. *Фізико-економічні засади збалансованого розвитку агросфери (до 150-річчя В.І. Вернадського)*: зб. мат. наук.-практ. конф., 11 квітня 2013 р. Київ: ННЦ ІАЕ, 2013. С. 11–17.
10. Малік М.Й., Лупенко Ю.О. Державне регулювання аграрного сектору економіки в дослідженнях вітчизняних вчених. *Економіка АПК*. 2009. №10. С. 153–158.
11. Марцінішин Ю.Д. Пошуки оптимального енергоакуюлюючого суспільно-політичного устрою в науково-філософській концепції Сергія Подолинського. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Вип. 1 (54). 2013. С. 148–155.
12. Мочерний С.В., Довбенко М.В. Економічна теорія: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 866 с.
13. Руденко М.Д. Енергія прогресу. Їносій і сучасність. Метафізична поема. Публіцистика. Поема. Київ: Журналіст України. 2008. 716 с.

14. Подолінський Алекс. Біодинаміка — землеробство майбутнього. Київ: Софія-А, 2006. 64 с.
15. Шевчук В.О. Модель обліку процесів розвитку: проблеми модифікації на засадах фізичної економії. *Регіональні перспективи*. 2001. № 2–3. С. 3–6.
16. Хвесик М.А. Екологізація економіки як пріоритетний інструмент сталого розвитку. *Екологічний вісник*. 2009. № 6. С. 26–27.
17. Ходаківська О.В. Екологізація аграрного виробництва: монографія. Київ. ННЦ «ІАЕ», 2015. 350 с.
18. Чесноков В.С. Эволюция природы и человека в трудах С.А. Подольского. *Вопросы истории*. 2010. № 5. С. 85–97.
19. Подолінський Сергій Андрійович. URL: <https://uk.wikipedia.org>.
20. Енциклопедія історії України. URL: <http://resource.history.org.ua>.
21. Великий мислитель — Сергій Подолінський. URL: <https://parafia.org.ua/person/podolynskyj-serhij>.
22. Ремесла і фабрики на Україні. URL: <https://diasporiana.org.ua>.
23. Сергій Подолінський. Листи та документи / Упоряд.: Р. Сербин, Т. Слюдикова. Центральний державний історичний архів України, Київ: ЦДІАУ, 2002. 422 с.
24. Труд человека и его отношение к распределению энергии / Сергей Андреевич Подольский. Изд. 2-е. Москва: Белые альвы, 2005. 160 с. («Мыслители отечества»).
25. Шевчук В. Українська наукова школа фізичної економії: світовий вимір та цивілізаційна перспектива. *Енергія прогресу. Іносис і сучасність. Метафізична поема. Публіцистика. Поема*. Київ: Журналіст України. 2008. С. 684–712.
26. Маніфест Комуністичної партії. URL: <https://commons.com.ua>.
27. Вадим Новіков. Українське диво. Київ: Орієнтир, 2018. 280 с.
28. Країни вичерпали ресурси Землі на 2019 рік швидше, ніж будь-коли. URL: <https://ua.interfax.com.ua>.
29. Могильний О.М., Ходаківська О.В. Агрохолдингізація сільського господарства України: аграрна політика та виклики майбутньому. *Економіка АПК*. 2017. № 6. С. 33–39.
30. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 77 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників». База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

CHANGE OF THE PARADIGM OF STATE REGULATORY FUNCTIONS REGARDING AGRICULTURAL PRODUCTION IN LINE WITH THE ENERGY CONCEPT OF S. PODOLYNSKY

Mohylny O.,

Doctor of Economics, Professor

Chief Researcher of the Ukrainian Research Institute of Productivity
of the Agro-Industrial Complex (Kyiv, Ukraine, e-mail: o.mogilnyi@gmail.com;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9802-1701>).

The scientific heritage of the founder of the Ukrainian scientific school of physiocrats S. Podolinsky, socio-economic conditions of life and work, the environment of prominent personalities, which affected the formation of his worldview and active citizenship in terms of non-perception of the colonial state of Ukraine, stratification of the rich and poor, social injustice.

The content of the concept model on the sustainability of solar energy of the Universe and patterns of its uneven distribution on the earth's surface due to human labor, which generates destructive transformations of ecological systems and negative climate change. This has a particularly detrimental effect on poor countries, depressed regions and socially vulnerable groups. The scientist proved on a specific analysis of statistics from France, Sweden and Spain the gross production of grain and other crops that the global problems of mankind are not fatal, as there may be an absolute increase in energy and its even distribution on the planet. To this end, it is proposed to further increase the integrated productivity of the natural resources involved and the use of technologies friendly to socio-ecological and climatic requirements based on the latest advances in science and technology.

The urgency of S. Podolinsky's discovery is motivated, in particular, the objective demand for a radical paradigm shift of the organizational and economic mechanism of agricultural production regulation for the transition from predominantly predatory exploitation of natural resources to balanced development using the competitive potential of companies of all types of ownership, assets and legal forms management.

Keywords: school of physiocrats, global challenges, rent economy, balanced development, agriculture, ecological and climatic standards, organizational and economic mechanism.

REFERENCES

1. Rady Spravedlyvoho Perekhoda Evropy [For a just transition to Europe]. URL: <http://sg-sofia.com.ua/novij-zelenij-kurs-dlya-evropi> [In Russian].

2. Pro tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku vid 30 veresnia 2019 roku № 722. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» [On the goals of sustainable development of Ukraine for the period up to 2030 from September 30, 2019 № 722. Database «Legislation of Ukraine»]. VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].
3. European Green Deal [European Green Deal]. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua> [In Ukrainian].
4. Popova O.L. (2020). Novatsii Spilnoi aharnoї polityky EU u prohramnomu periodi 2021–2027 [Innovations of the Common Agrarian Policy of the EU in the programming period 2021–2027]. *Ekonomika Ukrainy*, 6. 83–95 [In Ukrainian].
5. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24/01/2020 № 33 «Pro utvorennia mizhvidomchoi robochoi hrupy z pytan koordynatsii podolannia naslidkiv zminy klimatu v ramkakh initsiatyvy Yevropeiskoi Komisii «Ievropeiska zelena uhoda». Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 24, 2020 № 33 «On the establishment of an interdepartmental working group on coordination of overcoming the effects of climate change within the initiative of the European Commission» European Green Agreement «. Database «Legislation of Ukraine»] VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].
6. Zlupko S. (1990). Podolynskyi Serhii. Liudska pratsia i yednist syly. Serhii Podolynskyi — vchenyi, myslytel, revoliutsioner [Podolinsky Sergey. Human labor and unity of power. Serhiy Podolynsky is a scientist, thinker, and revolutionary]. Lviv: Kameniar. 192 p. [In Ukrainian].
7. Korniiichuk L.Ia. (2001). Podolynskyi Serhii Andriiovych [Podolinsky Sergey Andreevich]. *Ekonomichna entsyklopediia*: u 3-kh t. T. 2 / redkol. S.V. Mochernyi (vidp. red.) ta in. Kyiv: VTs «Akademiia». 848 p. [In Ukrainian].
8. Lebedieva V.K., Kovalchuk D.K. (2009). Kryterii staloho rozvytku v konteksti kontseptsii S. Podolynskoho [Criteria for sustainable development in the context of the concept of S. Podolinsky]. *Fizychna ekonomii: metodolohiia doslidzhennia ta hlobalna misiia Ukrainy: zb. mat. Mizhnar. nauk. konf.*, 8–10. Kyiv: KNEU. P. 508–511 [In Ukrainian].
9. Lupenko Yu.O. (2013). Fizychna ekonomii ta suchasnist [Physical economy and modernity]. *Fizyko-ekonomichni zasady zbalansovanoho rozvytku ahrosfery (do 150-richchia V.I. Vernadskoho)*. Kyiv: NNS IAE. P. 11–17 [In Ukrainian].
10. Malik M.I., Lupenko Yu.O. (2009). Derzhavne rehuliuвання aharnoho sektoru ekonomiky v doslidzhenniakh vitchyznianskykh vchenykh [State regulation of the agricultural sector of the economy in the research of domestic scientists]. *Ekonomika APK*, 10, 153–158 [In Ukrainian].
11. Martsynishyn Yu.D. (2013). Poshuky optymalnogo enerhoakumuluiuchoho suspilno-politychnoho ustroiu v nauko- filozofskii kontseptsii Serhiia Podolynskoho [Search for the optimal energy-accumulating socio-political system in the scientific and philosophical concept of Serhiy Podolinsky]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, 1 (54), 148–155 [In Ukrainian].
12. Mochernyi S.V., Dovbenko M.V. (2004). *Ekonomichna teoriia*: Pidruchnyk [Economic theory: Textbook]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiia». 866 p. [In Ukrainian].
13. Rudenko M.D. (2008). Enerhiia prohesu. Gnosys i suchasnist. Metafizychna poema. Publitsystyka. Poema [The energy of progress. Gnosis and modernity. Metaphysical poem. Journalism. Poem]. Kyiv: Zhurnalist Ukrainy. 716 p. [In Ukrainian].
14. Podolynskyi Aleks. (2006). Biodynamika — zemlerobstvo maibutnogo [Biodynamics — agriculture of the future]. Kyiv : Sofiia-A. 64 p. [In Ukrainian].
15. Shevchuk V. O. (2001). Model obliku protsesiv rozvytku: problemy modyfikatsii na zasadakh fizychnoi ekonomii [Model of accounting for development processes: problems of modification on the basis of physical economy]. *Rehionalni perspektyvy*, 2–3, 3–6 [In Ukrainian].
16. Khvesyk M.A. (2009). Ekolohizatsiia ekonomiky yak priorytetnyi instrument staloho rozvytku [Greening the economy as a priority tool for sustainable development]. *Ekolohichniy visnyk*, 6, 26–27 [In Ukrainian].
17. Khodakivska O.V. (2015). Ekolohizatsiia aharnoho vyrobnytstva: monohrafiia [Greening of agricultural production]. Kyiv: NNS IAE. 350 p. [In Ukrainian].
18. Chesnokov V.S. (2010). Zhovliutsiia pryrody y cheloveka v trudakh S.A. Podolynskoho [The evolution of nature and man in the works of SA Podolinsky]. *Voprosy ystoriy*, 5, 85–97 [In Russian].
19. Podolynskyi Serhii Andriiovych [Podolinsky Sergey Andreevich]. URL: <https://uk.wikipedia.org>. [In Ukrainian].
20. Entsyklopediia istorii Ukrainy [Encyclopedia of the History of Ukraine]. URL: <http://resource.history.org.ua> [In Ukrainian].
21. Velykyi myslytel — Serhii Podolynskyi [The great thinker — Sergei Podolinsky]. URL: <https://parafia.org.ua/person/podolynskij-serhij> [In Russian].
22. Remesla i fabryky na Ukraini [Crafts and factories in Ukraine]. URL: <https://diasporiana.org.ua> [In Ukrainian].
23. Serhii Podolynskyi. (2002). Lysty ta dokumenty [Letters and documents] / Uporiad: R. Serbyn. Sliudykova. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy. Kyiv: TsDIAU. 422 p. [In Ukrainian].

24. Serhei Podolynskyi (2005). Trud cheloveka y eho otnoshenye k raspredeleniyu enerhiy / Yzd. 2-e. [Human labor and its attitude to energy distribution]. Moskva: Belye alvy. 160 p. [In Russian].
25. Shevchuk V. (2008). Ukrainska naukova shkola fizychnoi ekonomii: svitovyi vymir ta tsyvilizatsiina perspektyva. *Enerhiia prohresu. Gnosys i suchasnist. Metafizychna poema. Publitsystyka [Ukrainian scientific school of physical economy: world dimension and civilization perspective]*. Kyiv: Zhurnalyst Ukrainy. P. 684–712 [In Ukrainian].
26. Manifest Komunistychnoi partii [Manifesto of the Communist Party]. URL: <https://commons.com.ua> [In Ukrainian].
27. Vadym Novikov (2018). Ukrainske dyvo [Ukrainian miracle]. Kyiv: Oriientyr. 280 p. [In Ukrainian].
28. Krainy vycherpaly resursy Zemli na 2019 rik shvydshe, nizh bud-koly [Countries have depleted Earth's resources in 2019 faster than ever]. URL: <https://ua.interfax.com.ua> [In Ukrainian].
29. Mohylnyi O.M., Khodakivska O.V. (2017). Ahrokhodlynhizatsiia silskoho hospodarstva Ukrainy: ahrarna polityka ta vyklyky maibutnomu [Agrocholingization of agriculture in Ukraine: agricultural policy and challenges for the future]. *Ekonomika APK, 6?* 33–39 [In Ukrainian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Могильний Олексій Миколайович — доктор економічних наук, професор, Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу (м. Київ, Україна; e-mail: o.mogilnyi@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9802-1701>)

НОВИНИ

НОВИНИ

НОВИНИ • НОВИНИ • НОВИНИ

16 липня відбулася перша координаційна зустріч Галузевої робочої групи з питань розвитку сільського господарства та продовольчої безпеки під головуванням заступника Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України Тараса Висоцького, заступника Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України Сергія Глуценка та керівника сектору сільського господарства Представництва Європейського Союзу в Україні Крістіана Бен Хелла. Учасники підгрупи з питань земельної реформи працюють над подальшим впровадженням ринку землі, зокрема, у планах на 2020/21 рр. — запровадження моніторингу земельних відносин, створення національної інфраструктури геопросторових даних, впровадження нових методів щодо підрахунку нормативно-грошової оцінки земель, передача повноважень щодо земельних відносин на місця тощо.